

การประยุกต์จิตอาสาเชิงพุทธกับงานอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม)
ตำบลเสม็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์
An Application of Buddhist Volunteer to Village Health Volunteer
of Samed Sub-District, Muang Buriram District,
Buriram Province

แพรวา เพิ่มพิริยกุล, พระมหาพจน์ สุวโจ, บรรพต แคไธสง
Pearwa Pampiriyakul, Phramaha Phocana Suvaco, Banpot Khathaisong
วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Buriram Buddhist Collage
E-mail: ppampiriyakul@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ มีจุดประสงค์ เพื่อ 1) ศึกษาจิตอาสาในพระพุทธศาสนาเถรวาท 2) ศึกษาสภาพปัญหาทางจิตอาสาของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน และ 3) ประยุกต์หลักเมตตากรุณามาใช้ในงานอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ตำบลเสม็ด อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพและภาคสนาม โดยสัมภาษณ์ กลุ่มตัวอย่าง อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน เจ้าหน้าที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ ผู้นำชุมชน และประชาชน ตำบลเสม็ด อำเภอเมืองจังหวัด บุรีรัมย์ จำนวน 35 คน พร้อม นำเสนอข้อมูลในรูปแบบการพรรณนาเชิงวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า

1. หลักธรรมสำหรับส่งเสริมการทำงานจิตอาสา คือ 1) เมตตา ความปรารถนาดี อยากให้เขามีความสุข และ 2) กรุณา ความสงสารคิดช่วยให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ 2. ปัญหาการทำงานของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน คือ บางคนไม่ได้มาด้วยใจรัก ไม่มีอุดมการณ์ ไม่เสียสละเวลาในการทำงาน และละเลยต่อหน้าที่ ส่วนภาระงานมีมากเพราะผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้นและโรคระบาดมากขึ้น ด้านปัญหาค่าตอบแทนนั้นน้อยเกินไป ไม่เพียงพอต่อค่าใช้จ่าย และอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านส่วนใหญ่ขาดเมตตากรุณา เพราะไม่เข้าใจความหมายของจิตอาสาในพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง ควรทำความเข้าใจหลักเมตตาและกรุณาอย่างลึกซึ้ง 3. การประยุกต์หลักเมตตาเพื่อใช้ในงานอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน คือ ควรมีเมตตาปรารถนาให้คนอื่นมีความสุข ทำงานต้องเน้นช่วยเหลือมนุษยโดยไม่หวังผลตอบแทน และต้องทำตนเป็นตัวอย่าง อุทิศตนเพื่อสังคมอย่าง ไม่หวังผลตอบแทน ตัวอย่างคือพระพุทธเจ้าและพระสาวกสาวิกาจำนวนมาก ส่วนการ

ได้รับบทความ: 1 มิถุนายน 2565; แก้ไขบทความ: 17 กรกฎาคม 2565; ตอรับตีพิมพ์: 18 กรกฎาคม 2565

Received: June 1, 2022; Revised: July 17, 2022; Accepted: August 18, 2022

ประยุกต์หลักกรุณาเพื่อใช้ในงานอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน คือ ควรลงมือช่วยเหลือโดยไม่มีการบังคับหรือมีค่าจ้าง ความกรุณาเป็นก้าวสำคัญของงานจิตอาสา ปลายทางของกรณามีลักษณะเช่นเดียวกับเมตตา กล่าวคือต้องการให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างสามัคคีมีความสุข แต่ว่างกันที่เมตตาเป็นเพียงความคิดไม่แปรเป็นรูปธรรม แต่กรณากลายสภาพเกิดผลจนสามารถแปรเปลี่ยนเป็นรูปธรรม

คำสำคัญ: การประยุกต์, จิตอาสาเชิงพุทธ, อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน, จังหวัดบุรีรัมย์

Abstract

This research aims 1) to study of volunteer in Theravada Buddhism, 2) to study the problem of volunteer work of village health volunteers and 3) to apply the loving kindness (metta) and compassion (karuna) for work of village health volunteers of Samet sub-district, Muang District, Buriram Province. This research is a qualitative research in fieldwork by interviewing 35 sample people including; village health volunteers, the officials of Tambon Health Promoting Hospital, village headmen and people of Samet sub-district, Muang District, Buriram Province. The data were used an analytical descriptions.

The research result finds that:

1. The Buddhist principles for promoting volunteer work are 1) loving kindness (metta); meaning goodwill for human and 2) compassion (karuna); meaning to saving wish others from suffering. 2. The working problem of village health volunteers is that some volunteers do not work with love, do not have ideology, do not have health-leading, do not sacrifice to work and neglect their duties. Also, the work of village health volunteers is over load because of increasing of the elders and the epidemic. The compensation of village health volunteers is less and is not enough for travelling expenditure. The village health volunteers lacked of loving kindness (metta) because they do not really understand the meaning of volunteer in Buddhism. They should deeply realize the principle of loving kindness (metta) and compassion (karuna). 3. The application of loving kindness (metta) for village health volunteer work is that they should have mercy and help humans to be happy. Their work

should focus on helping human without reward. The example can study from the story of the Buddha and his disciples. And, the application of compassion (karuna) for village health volunteer work is that they should act for others without reward or paying wages. The aim of compassion (karuna) is as same as loving kindness (metta). For the difference, loving kindness (metta) is just an idea that does not change to concrete object, but compassion (karuna) changes the state of effect to be concrete object.

Keywords: Application, Buddhist Volunteer, Village Health Volunteer, Buriram Province

1. บทนำ

จิตอาสา (Volunteers Spirit) หมายถึงหน้าที่ของบุคคลที่ชอบช่วยเหลือผู้อื่น มีจิตใจดีงามทำด้วยความเต็มใจไม่หวังผลตอบแทนใด ๆ ไม่ว่าเงินหรือสิ่งของใด ๆ เป็นผู้เสียสละเพื่อสังคม เพื่อส่วนรวม เพื่อสาธารณะ เป็นการบำเพ็ญประโยชน์โดยการช่วยเหลือบุคคลอื่นและสังคมตามกำลังความสามารถของตน จิตอาสาจึงเป็นแนวคิดที่ตั้งอยู่บนฐานของความเมตตา คือความรักความปรารถนาดีต่อเพื่อนมนุษย์หรือสัตว์ทั้งหลายที่อยู่ร่วมโลกเดียวกัน เป็นการตระหนักรู้ปัญหาความทุกข์ความเดือดร้อนของบุคคลอื่นที่ประสบกับปัญหาหรือเพื่อขับเคลื่อนระบบต่าง ๆ ในสังคมให้เป็นไปในแนวทางที่สร้างสรรค์ เพื่อประโยชน์แก่ส่วนรวม (AS Hornby, 2005: 1421)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงให้ความสำคัญต่อการทำงานเพื่อส่วนรวมงานจิตอาสาเช่นเดียวกัน โดยพระองค์พระราชทานพระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วันที่ 10 กรกฎาคม 2513 ความตอนหนึ่งว่า “ความเจริญของประเทศชาติเป็นความเจริญส่วนรวม ซึ่งเกิดจากผลงานหรือผลการกระทำของคนทั้งชาติ ถ้าวัดได้ว่าทุกคนแบ่งหน้าที่กันทำประโยชน์ให้แก่ชาติตามความถนัดและความสามารถและเกื้อกูลกัน ไม่มีผู้ใดจะอยู่ได้และทำงานให้แก่ประเทศชาติได้โดยลำพัง (ข่าวในพระราชสำนัก, ออนไลน์)

พระพุทธศาสนาเรียกผู้ที่มีจิตอาสาว่า เป็นผู้บำเพ็ญพรตประโยชน์ (ที.ปา. (ไทย) 11/246/215) โดยการช่วยเหลือบุคคลอื่นและสังคมตามกำลังความสามารถของตนเองที่มีอยู่อย่างเต็มที่ จิตอาสาจึงเป็นแนวคิดที่ตั้งอยู่บนฐานของความเมตตาความรักและปรารถนาดีต่อผู้อื่นที่อยู่ร่วมโลกเดียวกัน การตระหนักรู้ถึงปัญหาของผู้อื่น รู้ความเดือดร้อนความทุกข์ของผู้อื่น แล้วพยายามหาทางช่วยเหลือหรือแก้ไข และเข้าไปมีส่วนร่วมในทุกกิจกรรม

ทั้งหลาย ทั้งร่างกายแรงใจและสติปัญญา เพื่อช่วยเหลือผู้อื่นที่ประสบปัญหาและขับเคลื่อนระบบต่าง ๆ ในสังคม ให้เป็นไปในแนวทางที่สร้างสรรค์เพื่อประโยชน์ส่วนรวม

แนวคิดจิตอาสาพบเห็นในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบทว่าด้วยเรื่องของมฆมาณพ ผู้อุทิศร่างกายเพื่องานส่วนรวม เช่น การสร้างสะพาน ทำถนน ปลุกต้นไม้ สร้างศาลาที่พักสำหรับคนเดินทาง และทำความสะอาดที่สาธารณะ (ขุ.ธ.อ. (ไทย) 1/199) อีกแห่งหนึ่งพบเห็นในสุภาษิตของพระสารีบุตรเถระว่า (ขุ.ม. (ไทย) 29/177/506) หมายความว่า การช่วยเหลือผู้อื่น คืองานที่กระทำโดยไม่หวังผลตอบแทน และไม่ได้หวังว่าการกระทำนั้นจะส่งผลดีต่อผู้กระทำในอนาคต แต่เป็นการกระทำเพื่อกำจัดกิเลสเมื่อหมดกิเลสจะไม่มีการเกิดอีก จิตอาสา มีองค์ประกอบ 3 ด้าน คือ ปัจเจกบุคคลอุทิศตนเพื่อประโยชน์คนอื่น กัลยาณมิตรคือกลุ่มเพื่อนที่ชักชวนกันมาทำสิ่งที่สร้างสรรค์และสังคมชุมชน และบุคคลที่เป็นจิตอาสาจะต้องพร้อมในฐานะความเป็นอยู่ที่ดีไม่เดือดร้อน เช่น การบริจาคเงินสร้างโรงพยาบาล สร้างวัด การทอดกฐิน ทอดผ้าป่า การเสียสละเวลา หรือว่าบุคคลที่เกษียณแล้วมีความพร้อมในการทำงานจิตอาสาสาธารณะ เช่น หน่วยกู้ภัย หน่วยกู้ชีพ อาสาสมัครสาธารณสุข อาสาโรงพยาบาลฉุกเฉิน หรือว่าบางคนอาจบริจาคอาหารทำโรงทาน เช่น มีตู้ปันสุขใส่อาหารน้ำ ขนมไว้ให้คนที่อดอยากคนตกงานหรือคนขาดแคลนอาหาร ในภาวะประเทศเศรษฐกิจตกต่ำ

จิตอาสา มีพื้นฐานมาจากพรหมวิหาร 4 กล่าวคือ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า อัปมัญญา 4 หมายถึง การแผ่ในมนุษย์และสัตว์ทั้งหลายไม่มีประมาณและไม่จำกัดขอบเขต พรหมวิหารมีในผู้ใด ย่อมทำให้ผู้นั้นประพฤติปฏิบัติเกื้อกูลแก่ผู้อื่น พรหมวิหาร 4 ประกอบด้วย 1) เมตตา มีน้ำใจปรารถนาดี ต้องการให้ผู้อื่นมีความสุขเป็นความปรารถนาดีต่อเพื่อนมนุษย์และสังคม เมตตาเป็นคุณธรรมพื้นฐานที่ต้องมีเพื่อคิดสร้างสรรค์ความเจริญให้หมดไป 2) กรุณา ความสงสาร เอ็นดู เห็นใจเมื่อเห็นผู้อื่นตกทุกข์ได้ใคร่จะช่วยให้พ้นทุกข์ รวมถึงสัตว์เดรัจฉานที่ได้รับความลำบากก็มีความสงสาร ความกรุณาเห็นความทุกข์ของคนอื่นเป็นอาทรณ์ 3) มุทิตา ความสงสาร ยินดีช่วยให้พ้นทุกข์ในสถานการณ์ปกติ ยินดีเมื่อผู้อื่นมีความสุขมีจิตใจผ่องใส บันเทิง พลอยยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดีมีความสุขไม่ริษยาพร้อมทั้งสนับสนุน แก้อุปสรรคเพื่อประโยชน์เพื่อสังคม และ 4) อุเบกขา ความวางใจเป็นกลาง มีความเที่ยงธรรม ไม่ดีใจหรือเสียใจ มีความสมดุลเป็นปกติสามารถดำรงอยู่ในธรรมด้วยปัญญาและมีเหตุผลอย่างถูกต้อง

อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ต.เสม็ด อ.เมือง จังหวัดบุรีรัมย์ มีภาระงานปกติ คือ ดูแลประชาชนรับใช้ผู้ป่วย เยี่ยมผู้สูงอายุ ดูแลผู้ป่วยติดเตียง คัดกรองตรวจสุขภาพประชาชนประจำปีและบริการชุมชนด้านสาธารณสุข ซึ่งเป็นงานมากอยู่แล้ว ยังต้องทำงานตามสถานการณ์โรคระบาดโควิดอีก ภาระงานจึงมากขึ้นเกินความสามารถ นอกจากนั้น

คำตอบแทนก็ถือว่าไม่สมควร เนื่องจากภาระงานเพิ่มขึ้น ด้วยสภาวะการณดังกล่าว ผู้เขียนจึงเห็นว่าหากมีการนำหลักพรหมวิหาร 4 มาประยุกต์ใช้กับงานอาสาสมัครประจำหมู่บ้าน น่าจะเป็นประโยชน์ต่อผู้ทำงานและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จึงมีความสนใจ “การประยุกต์จิตอาสาของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ตำบลเสม็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์” เพื่อเป็นแนวทางสำหรับการทำงานอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านต่อไป

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมที่เกี่ยวกับจิตอาสาในพระพุทธศาสนาเถรวาท
2. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคงานจิตอาสาของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ตำบลเสม็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์
3. เพื่อประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนากับงานจิตอาสาของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม) ตำบลเสม็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเป็นรูปแบบเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการวิจัยใช้การวิจัยแบบเชิงคุณภาพ ซึ่งประกอบด้วยกระบวนการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารหรือการวิจัยเชิงเอกสาร และกระบวนการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก โดยมีเหตุผลประการสำคัญของการนำระเบียบวิธีวิจัยหรือกระบวนการวิจัยดังกล่าวข้างต้นมาใช้ในการดำเนินการกระบวนการวิจัย ดังนี้

3.1 การวิจัยเชิงเอกสาร

สำหรับการกำหนดระเบียบวิธีวิจัยหรือกระบวนการวิจัยโดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยกระบวนการวิจัยเชิงเอกสารและศึกษาแนวความคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการนำหลักพรหมวิหาร 4 มาใช้ในการทำงานของอาสาสมัครสาธารณสุข ตามแนวทางของพุทธศาสนาเถรวาทนั้น ได้ดำเนินการศึกษาจากเอกสารทางวิชาการ ผลงานวิจัยและบทความทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วยข้อมูลทางวิชาการ ดังนี้ 1) แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับหลักพรหมวิหาร 4 2) แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับหลักการทำงาน อาสาสมัครสาธารณสุข และ 3) แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้ หลักพรหมวิหาร 4 ไปใช้ในการทำงานของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ตำบลเสม็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์

3.2 การสัมภาษณ์เจาะลึก สำหรับการกำหนดระเบียบวิธีการวิจัย หรือกระบวนการวิจัย การใช้กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกนั้น โดยมีการออกแบบโครงสร้างของข้อคำถามที่สามารถนำไปใช้ในการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง กล่าวคือ เป็นการสัมภาษณ์แบบปลายเปิด ซึ่งเป็นกระบวนการวิจัยที่มีความยืดหยุ่นและเปิดกว้างหรือมีการนำคำสำคัญ มาใช้ประกอบในการขึ้นคำถามสัมภาษณ์

ลักษณะของข้อคำถามมีความยืดหยุ่นและพร้อมที่จะมีการปรับเปลี่ยนถ้อยคำของข้อคำถามให้มีความสอดคล้องกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการวิจัยหรือผู้ให้สัมภาษณ์แต่ละคน ในแต่ละสถานการณ์ที่มีเหตุการณ์หรือมีสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป เพื่อให้ประชากรกลุ่มตัวอย่างสามารถตอบแบบสัมภาษณ์การประยุกต์ใช้พรหมวิหาร 4 และตอบข้อคำถามจากการสัมภาษณ์เจาะลึก ซึ่งเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร 4 กับการทำงานอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านตามหลักพระพุทธศาสนา

3.3 ขอบเขตด้านพื้นที่/ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่ศึกษาวิจัยการประยุกต์ใช้พรหมวิหาร 4 กับงานอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ตำบลเสม็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ โดยกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการสัมภาษณ์ รวมทั้งหมด 35 คน ดังต่อไปนี้ 1) อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ม. 11 บ้านโคกเขา จำนวน 15 คน 2) เจ้าหน้าที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพจำนวน 5 คน 3) ผู้นำหมู่บ้าน 11 บ้านโคกเขา จำนวน 5 คน และ 4) ประชาชนตำบลเสม็ดจำนวน 10 คน รวม 35 คน

3.4 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยได้กำหนดกระบวนการและขั้นตอนในการดำเนินกระบวนการวิจัยมีสาระสำคัญโดยสรุป ดังนี้ 1) การศึกษาวิจัยข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทฤษฎีการใช้หลักธรรมในการทำงานจิตอาสาอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน 2) ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารวิชาการและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักธรรมในการทำงานจิตอาสาอาสาสมัครสาธารณสุข 3) ดำเนินการกำหนดกระบวนการ ขั้นตอนและแนวทางในการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการวิจัย หรือผู้ให้สัมภาษณ์ และ 4) ออกแบบการวิจัย หรือการสร้างแบบสัมภาษณ์ สำหรับนำไปใช้ในกระบวนการสัมภาษณ์เจาะลึก โดยการออกแบบหรือสร้างแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างหรือแบบสัมภาษณ์แบบชี้นำซึ่งมีลักษณะเป็นกระบวนการวิธีการสัมภาษณ์ในเชิงเนื้อหาให้สอดคล้องกับประเด็นปัญหาและวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัยในเบื้องต้นก่อน เพื่อที่จะนำแนวความคิดหรือข้อเสนอแนะอันเป็นประโยชน์ที่ได้รับจากผู้ทรงคุณวุฒิมาใช้ในการปรับปรุงข้อคำถามของแบบสัมภาษณ์ โดยข้อคำถามสำหรับนำไปใช้ในกระบวนการสัมภาษณ์เจาะลึกนั้น ได้นำเนินการออกแบบการวิจัยหรือการสร้างแบบสัมภาษณ์สำหรับนำไปใช้ในกระบวนการสัมภาษณ์เจาะลึก โดยการออกแบบหรือสร้างแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างที่มีรูปแบบหรือมีลักษณะที่ไม่เป็นมาตรฐาน

3.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล

กระบวนการหรือแนวทางในการเก็บรวบรวมข้อมูลนำมาใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดไว้ 5 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 สรุปรวบรวมข้อมูล

1. การดำเนินการออกแบบการวิจัย 1) ศึกษาทบทวนเอกสาร ศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการนำหลักพรหมวิหาร 4 ไปใช้ในงานอาสาสมัครสาธารณสุขในพระพุทธศาสนาเถรวาท โดยศึกษาข้อมูลจากคัมภีร์และแหล่งข้อมูลสำคัญ ดังนี้ 1) ข้อมูลปฐมภูมิ (primary Source) ได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2539 และ 2) ข้อมูลทุติยภูมิ (secondary Source) ได้แก่ หนังสือ ตำรา วิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัย บทความทางวิชาการ และเอกสารทางวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

2. วิธีการวิจัย 1) ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจัดหมวดหมู่ เพื่อศึกษาให้เห็นขั้นตอนการจัดกระบวนการของการนำหลักพรหมวิหาร 4 เพื่อใช้ในงานอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ตำบลเสม็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ และ 2) สัมภาษณ์ แบบกลุ่มตามประเด็นที่ตั้งไว้

3. คัดเลือกกลุ่มเป้าหมาย โดยคัดเลือกเป็นอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน เจ้าหน้าที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหัววัว ผู้นำชุมชน และประชาชนตำบลเสม็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 35 คน

ขั้นตอนที่ 2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

1) แบบสัมภาษณ์ที่ไม่เป็นทางการ กำหนดหัวข้อไว้กว้าง ๆ เป็นการล่วงหน้า ตามประเด็นการวิจัย เป็นคำถามปลายเปิด เพื่อใช้ในการสนทนากลุ่ม และสัมภาษณ์แบบเจาะลึก 2) กล้องถ่ายรูป เพื่อให้เห็นเป็นรูปธรรมของการวิจัยให้เกิดความสมบูรณ์ และ 3) เครื่องมือบันทึกเสียง เพื่อใช้ในการเก็บเสียงสนทนา เพื่อนำมาวิเคราะห์สังเคราะห์ให้งานวิจัยมีเนื้อหาสมบูรณ์

ขั้นตอนที่ 3 การดำเนินการวิจัย

สัมภาษณ์จากกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 35 คน และกำหนดเกณฑ์คัดเลือก 1) อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) 2) เจ้าหน้าที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลเสม็ด อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ 3) ผู้นำชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลเสม็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ และ 4) ประชาชนทั่วไปตำบลเสม็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์

ขั้นตอนที่ 4 สรุปผลการศึกษาและตรวจสอบความถูกต้อง

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยจำแนกแยกประเด็นข้อมูลตามความเหมาะสมพิจารณาข้อมูล แล้วรวบรวมข้อมูลแบบสังเคราะห์ตามประเด็นที่ศึกษา

ขั้นตอนที่ 5 เขียนรายงาน

ผู้วิจัยสร้างแบบสัมภาษณ์ด้วยตนเอง แล้วให้ที่ปรึกษาตรวจสอบก่อนนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้องเชิงเนื้อหา ภาษา โครงสร้าง ก่อนนำไปใช้สัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย แล้วเขียนรายงานเชิงพรรณนาและจัดทำรูปเล่มแล้วนำเสนอรายงานวิจัย

3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

กระบวนการในการวิเคราะห์ที่ได้จากการสัมภาษณ์เจาะลึกนั้น ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เจาะลึกมาใช้ในการกระบวนการวิเคราะห์และประมวลผลข้อมูล โดยการทำงานกระบวนการรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสาร โดยกระบวนการและวิธีวิเคราะห์นั้นจะได้ดำเนินการกระบวนการตามแนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ การวิเคราะห์ข้อมูลโดยพิจารณาประเด็นหลัก หรือแบบแผนหลักที่พบในข้อมูลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์ทั้งหมด จากนั้น จึงนำประเด็นหลักมาพิจารณาแบ่งแยกออกเป็นประเด็นย่อย และหัวข้อย่อย อันเป็นกระบวนการวิเคราะห์ โดยการเริ่มต้นจากการวิเคราะห์ภาพรวมไปสู่การวิเคราะห์ประเด็นย่อย ของกระบวนการวิเคราะห์ตามแนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพ ได้ดำเนินการกระบวนการในการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เจาะลึก โดยการพรรณนาข้อมูลตามปรากฏการณ์ เพื่อแสวงหาหรือให้ได้มาซึ่งข้อค้นพบจากกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพอันเป็นแนวทางสำคัญที่สามารถนำไปสู่การจัดทำข้อเสนอแนะ ในการกำหนดสาระสำคัญของการศึกษานำหลักพรหมวิหาร 4 ไปใช้ในการทำงานของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ตำบลเสม็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ ต่อไป

4. สรุปผลการวิจัย

4.1 จิตอาสาเชิงพุทธกับงานอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน

จิตอาสาตามแนวคิดทฤษฎีทั่วไป หมายถึง จิตของผู้ที่ต้องการช่วยเหลือผู้อื่น ซึ่งเกิดจากความสงสารเมื่อเห็นผู้อื่นเดือดร้อน จึงอาสาเข้าช่วยเหลือด้วยความเต็มใจ โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน ไม่เลือกปฏิบัติ เป็นการช่วยเหลือตามกำลังสติปัญญา และความรู้ความสามารถของตน ส่วนจิตอาสาตามแนวพระพุทธศาสนา หมายถึง จิตของคนผู้มีเมตตาและกรุณา ต้องการช่วยเหลือผู้อื่น หรือจิตของคนผู้เสียสละแรงกายแรงใจ ช่วยเหลือผู้อื่นคลายทุกข์ มีความสุขตามความเหมาะสม และเกิดประโยชน์ต่อสังคม อรรถกถาพระอภิธรรมปิฎกได้อธิบายความว่า “ธรรมชาติโดยอมรักใคร่ อธิบายว่าเสนาหา เพราะเหตุนั้น ธรรมชาตินั้นชื่อว่าผู้รักใคร่ (เมตตา) อีกอย่างหนึ่ง ธรรมชาตินี้มีในมิตร หรือว่าย่อมเป็นไปเพื่อมิตร แม้เพราะเหตุนี้ ธรรมชาตินี้ชื่อว่าเมตตา ธรรมชาติโดยอมทำความสะเทือนใจให้แก่สาธุชนทั้งหลาย เมื่อคนอื่นมีทุกข์ เพราะเหตุนี้ ธรรมชาตินั้นชื่อว่าผู้ทำความสะเทือนใจ (กรุณา) อีกอย่าง

หนึ่ง ธรรมชาติโดยอ้อมถ่ายทอด คือยอมกำจัดความทุกข์ของคนอื่น ได้แก่ ยอมปลดปล่อยทุกข์ของสัตว์อื่นให้หมดไป เพราะเหตุนี้ ธรรมชาตินั้นชื่อว่าผู้ถ่ายทอด (กรุณา) อีกอย่างหนึ่ง ธรรมชาติโดยอ้อมถูกทำให้กระจายไป คือยอมถูกทำให้แผ่ไป ด้วยอำนาจแห่งการแผ่ไปในสัตว์ทั้งหลายผู้ประสบความทุกข์ เพราะเหตุนี้ ธรรมชาตินั้นชื่อว่าผู้ถูกทำให้กระจายไป (กรุณา) ขนทั้งหลายยอมยินดีต่อบุคคลผู้ร่ำรวย ด้วยธรรมชาตินั้น เพราะเหตุนี้ ธรรมชาตินั้นชื่อว่า เป็นเหตุยินดีของขนทั้งหลาย (มุทิตา) อีกอย่างหนึ่ง ธรรมชาติโดยอ้อมยินดีเอง เพราะเหตุนี้ ธรรมชาตินั้นชื่อว่าผู้ยินดีเอง (มุทิตา) หรือว่าคุณชาตินั้นเป็นเพียงความยินดีเท่านั้น เพราะเหตุนี้ คุณชาตินั้นจึงชื่อว่า เป็นเพียงความยินดี (มุทิตา) ธรรมชาติโดยอ้อมวางเฉย โดยละความขวนขวายว่า “ขอสัตว์ทั้งปวงจงอย่าผูกเวรกัน” เป็นต้น และโดยเข้าถึงภาวะความเป็นกลาง ๆ เพราะเหตุนี้ ธรรมชาตินั้นชื่อว่าผู้วางเฉย (อุเบกขา)”

การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมของงานจิตอาสาอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน เป็นการดำเนินงานเพื่อช่วยเหลือผู้ป่วยผู้สูงอายุและฟื้นฟูจิตใจคนไข้ติดบ้านติดเตียง ในชุมชนบ้านโคกเขา ตำบลเสม็ด ตามหลักของเมตตาและกรุณา การอยู่ร่วมกันด้วยความสามัคคี อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน นำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์และผสมผสานกันอย่างเป็นกระบวนการ โดยสอดคล้องกับแนวทางการปฏิบัติตามกรอบของกฎระเบียบในสังคม ด้วยการฝึกฝนให้บริการ ให้ความรู้ ให้การปรึกษา ปลุกฝังจิตสำนึกการเป็นผู้ให้ ผู้เสียสละ ไม่หวังสิ่งตอบแทน บำเพ็ญประโยชน์เพื่อส่วนรวม โดยการเสริมสร้างจิตอาสาให้มีพลังในระหว่างการทำงานและฝึกวิธีการสอดแทรกธรรมะเข้ากับกิจกรรมในขณะปฏิบัติหน้าที่ เป็นการนำธรรมะซึมซับเข้าภายในจิตใจโดยไม่รู้ตัว ด้วยการให้ช่วยเหลือกันทำงาน ทำให้เกิดการเห็นอกเห็นใจกัน รักสามัคคีกันมากขึ้น และที่สำคัญคือหัวใจการทำงานจิตอาสา คือการให้ด้วยจิตบริสุทธิ์ พร้อมสละกำลังกายกำลังทรัพย์ ยกระดับจิตของผู้ทำงานให้สูงขึ้น ไปสู่ความเป็นผู้มีศีลสมาธิและปัญญายิ่งขึ้นต่อไป

อาสาสมัครสาธารณสุขประจำบ้าน เป็นลักษณะของบุคคลที่ได้รับใช้ประชาชนในหมู่บ้าน มีน้ำใจและจิตสำนึกที่เสียสละแรงกายแรงใจสติปัญญา เพื่อช่วยในเรื่องการเจ็บป่วย ดูแลสุขภาพของตนเองและสังคม ตัวอย่างในพระพุทธศาสนาคือคุณสมบัติของพระพุทธเจ้า และคำสั่งสอนที่ดี จึงต้องศึกษาเรียนรู้และทำความเข้าใจหลักธรรม เพื่อการดำรงชีวิตที่ดีและนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ได้แก่ หลักพรหมวิหาร 4 เป็นธรรมประจำใจ เพื่อให้คนได้ดำรงชีวิตได้อย่างประเสริฐและบริสุทธิ์ มี 4 ประการ 1) หลักเมตตา ความรักใคร่ ความปรารถนาดี อยากให้เขามีความสุข มีจิตอันแผ่ไมตรีและคิดทำประโยชน์แก่มนุษย์และสัตว์ทั่วหน้า 2) กรุณา ความสงสาร คิดช่วยให้พ้นทุกข์ใฝ่ใจอันจะปลดปล่อยบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของมนุษย์และสัตว์ 3) มุทิตา ความยินดีในเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีสุข มีจิตผ่องใสบันเทิงอยู่

เสมอ ต่อสัตว์ทั้งหลายผู้ดำรงในปกติสุข และ 4) อุเบกขา ความวางใจเป็นกลาง อันจะให้ดำรงอยู่ในธรรมตามที่พิจารณาเห็นด้วยปัญญา คือมีจิตเรียบตรงดุจดั่งขี้ผึ้ง ไม่เอนเอียงด้วยรักและชัง พิจารณาเห็นกรรมที่สัตว์ทั้งหลายกระทำแล้ว อันควรได้รับผลดีหรือชั่ว สมควรแก้เหตุอันตนประกอบ พร้อมทั้งจะวินิจฉัยและปฏิบัติไปตามธรรม พร้อมทั้งรู้จักวางเฉยสงบใจมองดูในเมื่อไม่มีกิจที่ควรทำ เพราะรับผิดชอบตนได้ดีแล้ว

4.2 อุปสรรคและปัญหาของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน

1) อาสาสมัครสาธารณสุข มีความเสียสละดีมาก ช่วยเหลือประชาชนในเรื่องสาธารณสุข เป็นผู้นำในเรื่องการส่งเสริมสุขภาพ และควบคุมป้องกันโรคติดต่อการคุ้มครองผู้บริโภค และทำงานกับหน่วยงานอื่น เสียสละเวลาส่วนตัว รวบรวมกลุ่มชาวบ้านไปฉีดวัคซีนเพื่อขับเคลื่อนชุมชนให้มีภูมิคุ้มกันโรค เสียสละในงานส่วนรวมไม่มากเท่าที่ควร มีการเตรียมและริเริ่มมาตรการป้องกันโควิด และวิถีใหม่แบบชีวิตใหม่ทางสังคมใหม่ ๆ ที่มีผลกระทบต่อสุขภาพในชุมชน อาสาสมัครสาธารณสุขควรมีความสามัคคีมากกว่านี้ ควรทำงานเป็นทีมในเวลาที่มีโรคระบาด ในเรื่องของงานส่วนรวมอาสาสมัครสาธารณสุขควรมาร่วมงานให้มากกว่านี้ ให้มีความสามัคคีและเสียสละ

2) ภาระงานของจิตอาสามากเกินไป งานอาสาสมัครมีภาระงานมากตามสถานการณ์โรคระบาด ต้องดูแลประชาชนรับใช้ผู้ป่วยและบริการชุมชนในทุกเรื่องที่ร้องขอ เช่นเดียวกับงานของโรงพยาบาล ช่วยประชาชนได้ทุกเรื่อง งานเพิ่มคือการเยี่ยมผู้สูงอายุ ดูแลผู้ป่วยติดเตียง คัดกรองตรวจสุขภาพประชาชนประจำปี งานอาสาสมัครสาธารณสุขประจำเดือนที่จะต้องทำประจำอยู่แล้ว ต้องทำและส่งรายงานประจำเดือน แต่ปัจจุบันมีโรคระบาดจึงทำให้ภาระงานเพิ่มมากขึ้น อีกทั้งมีงานประเพณีต่าง ๆ เช่น งานศพ งานบวช งานขึ้นบ้านใหม่และงานแต่งงาน เป็นต้น และต้องนำประชาชนฉีดวัคซีน ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ และวัคซีนพิษสุนัขบ้า งานที่ได้รับมอบหมาย เช่น คัดกรองคนเข้าออกตลาดในชุมชน ซึ่งไม่เกี่ยวกับงานสาธารณสุข แต่มาเพิ่มภาระงานโดยไม่จำเป็น งานคัดกรองอาสาสมัครรักษาดินแดน และการตรวจสมรรถภาพร่างกายและตรวจสุขภาพงานนักศึกษา เป็นต้น

3) ค่าตอบแทนจิตอาสาไม่เหมาะสม ควรเพิ่มตามภารกิจและค่าสวัสดิการอื่นให้เหมาะสมและเพิ่มอาสาสมัครสาธารณสุขตามเกณฑ์ที่กำหนดให้เหมาะสมกับจำนวนประชากร อาสาสมัครสาธารณสุขประจำบ้านได้รับค่าตอบแทนเดือนละ 1,000 บาท ปัจจุบันทำงานบริการคัดกรองผู้ติดเชื้อโควิดต้องมีค่าใช้จ่าย เช่นมีค่าโทรศัพท์เพื่อส่งข่าวสารสื่อสาร ค่าถ่ายรูป ค่าน้ำมันรถไปประชุม การอบรมแต่ละเดือน การขอความร่วมมือออกเยี่ยมคนไข้ การฉีดวัคซีนไข้โรคไต ดูแลคนไข้หญิงหลังคลอด หรือการฉีดวัคซีนเด็กอายุศูนย์ถึงห้าปี

4.3 ประยุต์หลักเมตตา และกรุณา มาใช้กับงานจิตอาสาของอาสาสมัคร สาธารณสุขประจำบ้าน ตำบลเสม็ด อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์

การมีหลักเมตตาของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำบ้าน มีความสำคัญมาก หากมีเมตตาจากที่สะดวกสบายโดยไม่เสียเวลาเสียงบประมาณ เพราะประชาชนให้ความไว้วางใจ ให้ความรักอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน การเข้าพื้นที่ก็จะไม่ลำบากส่วนเจ้าหน้าที่โรงพยาบาลก็ทำงานสะดวก เพราะมีคนมารับบริการตามนัด ไม่เกี่ยงงาน อาสาสมัครก็สะดวกใจในการดูแล ผู้นำชุมชนขอความร่วมมืออะไรประชาชนก็ยินดี เพราะอาสาสมัครสาธารณสุขมีความรักความเมตตาให้บริการประทับใจ ไม่เลือกปฏิบัติเพราะรักหรือชัง อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านจึงควรมีพรหมวิหารธรรมคือเมตตากรุณา งานจิตอาสาเป็นงานภาคประชาชนที่มีความรับผิดชอบในด้านการเป็นผู้นำสุขภาพ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำบ้านจะต้องเกี่ยวข้องกับชาวบ้านตลอดเวลา เนื่องจากผู้ประสบเหตุหรือการเจ็บป่วยไม่สามารถดูแลตัวเองได้ นอกจากนั้น อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านจะต้องเผชิญกับชาวบ้านที่มีปัญหาสุขภาพ ปัญหาอยู่ลำพังเพราะลูกหลานไปทำงานต่างถิ่น ปัญหาถูกทอดทิ้ง อาสาสมัครสาธารณสุขประจำบ้านจะต้องดูแลคัดกรองคนในชุมชน เผื่อระวังให้ประชาชนปลอดภัยจากโรคติดต่อ เพราะภาระงานมากมายเช่นนี้ อาสาสมัครสาธารณสุขต้องได้รับการฝึกฝน เพื่อขัดเกลาลดตนละวางตัวตนและบ่มเพาะ ด้วยการรักผู้อื่นโดยไม่มีเงื่อนไข ยอมสละตนเพื่อรับใช้ชาวบ้านและช่วยเหลือผู้ที่ประสบกับความทุกข์ยากลำบาก

กรุณาคือการช่วยตอบสนองความต้องการด้วยการดูแลสุขภาพ ทั้งครอบครัวตนเองและคนอื่นในชุมชน ให้มีสุขภาพดีปลอดภัยจากโรค เพื่อให้เกิดความสุขและปลอดภัย หลักการปฏิบัติจิตอาสาอาสาสมัครสาธารณสุขประจำบ้านนั้นจะต้องมีหลักเมตตาและกรุณา กล่าวคือทำดีด้วยใจไม่หวังสิ่งตอบแทน หลักธรรมนี้เรียกว่าพรหมวิหาร 4 ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตาและอุเบกขา นอกจากนั้น ต้องแสดงออกด้วยการให้ทาน ปิยวาจา อตถจริยาและสมานัตตา เป็นการดึงครอบครัวชุมชนสังคมและประเทศชาติเข้าด้วยกัน อาสาอาสาสมัครสาธารณสุขประจำบ้านส่วนใหญ่มีอุปนิสัยชอบช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ ไม่หวังสิ่งตอบแทน มีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น พร้อมเสียสละเวลา ทั้งกำลังกาย กำลังทรัพย์และกำลังสติปัญญาด้วยความบริสุทธิ์ใจ นอกจากจะมีโอกาสบำเพ็ญประโยชน์เพื่อส่วนรวมแล้ว ยังถือว่าเป็นการฝึกฝนหล่อหลอมจิตใจให้เกิดการพัฒนาทางด้านจิตใจ ในทางสร้างสรรค์และเป็นผู้มีปัญญาประพฤติปฏิบัติชอบ

5. อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยเรื่อง “การประยุกต์จิตอาสาเชิงพุทธกับงานอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ตำบลเสม็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์” มีข้อค้นพบจึงนำมาอภิปรายผลดังนี้

5.1 หลักเมตตาที่นำมาใช้ในงานอาสาสมัครสาธารณสุข ผลการวิจัย พบว่าอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน มีความเมตตาเสียสละเวลาของครอบครัวด้วยความรัก คิดอยากช่วยเหลือประชาชนที่มีปัญหาในเรื่องสุขภาพและสาธารณสุข อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านมีความเมตตาในการทำงานในภาระงานที่หลากหลายอย่าง รับผิดชอบต่อชีวิตจิตใจที่เข้มแข็งมุ่งมั่น โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน เพราะในใจนั้นคิดแล้วว่าทำความดีด้วยหัวใจอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านมีใจกรุณาใช้ผู้ที่ทุกข์ให้พ้นทุกข์ตามหลักพระพุทธศาสนา ทำบุญทำกุศลด้วยใจจริง ซื่อตรง สร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้ป่วย ทำให้ได้รับความสุข จิตอาสายินดีรับใช้ผู้ป่วยยินดีผู้ให้บริการมีความสุขเกิดบุญแก่ผู้ให้และผู้รับ สอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิจัยเรื่องลักษณะจิตในพระพุทธศาสนาเถรวาทกรณีศึกษานิสิตปฏิบัติศาสนกิจมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย” ได้สรุปลักษณะของจิตอาสาในพระพุทธศาสนาเถรวาทว่ามี 4 ประการ ได้แก่ 1) การแสดงออกด้วยความยินดีหรือเต็มใจ เพื่อมุ่งมั่นทำงานให้สำเร็จ 2) การให้ธรรมทาน 3) การช่วยเหลือเกื้อกูลด้วยความเมตตา และ 4) การพัฒนาตนให้เข้ากับชุมชน ซึ่งผลการศึกษาพบว่า นิสิตปฏิบัติศาสนกิจโดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยลักษณะจิตอาสาในพระพุทธศาสนาเถรวาทอยู่ในระดับค่อนข้างมาก ลักษณะจิตอาสาในพระพุทธศาสนาเถรวาทสูงกว่านิสิตที่ปฏิบัติศาสนกิจที่วัดอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .01 และสำหรับนิสิตที่สังกัดคณะที่แตกต่างกัน โดยภาพรวมมีคะแนนลักษณะจิตอาสาในพระพุทธศาสนาเถรวาทไม่แตกต่างกัน นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้เสนอแนวทางการพัฒนาลักษณะจิตอาสาไว้อีก 3 ประการ ได้แก่ ประการที่หนึ่ง นิสิตทุกคนพึงได้รับการพัฒนาให้มีจิตอาสาจากมหาวิทยาลัยในสูงขึ้น โดยมีแนวทางการพัฒนาที่พึงกำหนดเป็นนโยบายในการส่งเสริมลักษณะจิตอาสาของนิสิตทุกคน ควรส่งเสริมการมีลักษณะจิตอาสาควบคู่กับการเรียนการสอนในแต่ละวิชาและพึงให้นิสิตได้รับรู้ประสบการณ์การเรียนรู้จากศิษย์เก่าหรือศิษย์ปัจจุบันที่มีคุณลักษณะของผู้นำที่มีลักษณะจิตอาสาที่น่ายกย่อง ประการที่สอง ควรเสนอทางเลือกในการปฏิบัติศาสนกิจที่เป็นโรงเรียนหรือสถานศึกษาให้แก่ นิสิตให้มากขึ้น สำหรับวัดที่เป็นสถานปฏิบัติศาสนกิจ มหาวิทยาลัยน่าจะนำเสนอแนวคิดในการร่วมพัฒนาระบบการปฏิบัติงานให้เป็นระบบที่มีคุณภาพ เพื่อส่งเสริมให้นิสิตได้มีโอกาสพัฒนางาน และลักษณะจิตอาสาของตนได้เต็มที่ นอกจากนี้ มหาวิทยาลัยพึงจัดระบบการนิเทศที่ติดตามใกล้ชิดและต่อเนื่อง เพื่อช่วยขจัดปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ระหว่างการปฏิบัติศาสนกิจ ให้กำลังใจและส่งเสริม การพัฒนาตนแบบกัลยาณมิตร และประการที่สาม ควรปรับมาตรฐานการปฏิบัติศาสนกิจให้สูงขึ้น โดยการวางแผนงานล่วงหน้า มีการประสานงานที่เข้มแข็งและประสานงานให้ผู้เกี่ยวข้องทราบโดยทั่วถึง เน้นนโยบายการส่งเสริมลักษณะจิตอาสาในนิสิตระหว่างคณะ มีการให้ขวัญกำลังใจตามระดับคณะและนิสิตที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบที่สร้างประโยชน์แก่สังคมกว้างขวางเป็นรูปธรรม ภายใต้ระบบการนิเทศที่ดำเนินงาน อย่างมีประสิทธิภาพตรวจสอบได้ง่าย (พระกอมสอร์ท โชติรฤทธิโต (สวน), 2552: บทคัดย่อ-34)

5.2 ปัญหาของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน

อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านโดยส่วนรวมมีความเสียสละ มีการช่วยเหลือประชาชนเรื่องสาธารณสุข เป็นผู้นำการส่งเสริมสุขภาพ และควบคุมป้องกันโรคติดต่อ การคุ้มครองผู้บริโภค และทำงานกับหน่วยงานอื่น มีการเสียสละเวลาส่วนตัวรวบรวมกลุ่มชาวบ้านไปฉีดวัคซีนเพื่อขับเคลื่อนชุมชนให้มีภูมิคุ้มกันโรคและประชาชนตื่นตัว มีการเสียสละในงานส่วนรวม มีการเตรียมและริเริ่มมาตรการป้องกันโควิดและวิถีใหม่แบบชีวิตใหม่ทางสังคมใหม่ที่มีผลกระทบต่อสุขภาพเป็นผู้นำการจัดการสุขภาพในชุมชน อาสาสมัครสาธารณสุขควรมีความสามัคคีมากกว่านี้ ควรทำงานเป็นทีมในเวลาที่มิโรคระบาด งานส่วนรวมอาสาสมัครสาธารณสุขควรมาร่วมงานให้มากกว่านี้ให้มีความสามัคคี อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน มีภาระมากเกินไประดับการศึกษา โดยเฉพาะช่วงสถานการณ์โรคระบาด นอกจากต้องดูแลประชาชนรับใช้ผู้ป่วยและบริการชุมชนในทุกเรื่องที่ร้องขอแล้วยังต้องมีภาระเฝ้าระวังการระบาดของโรคโควิดอีกด้วย ส่วนค่าตอบแทนอาสาสมัครสาธารณสุขประจำบ้านถือว่าน้อยไม่เหมาะสม ควรให้มีการบริหารจัดการส่งเสริมหรืออบรมเพิ่มความรู้ และเพิ่มค่าตอบแทนหรือเป็นสวัสดิการ เพื่อเป็นขวัญและกำลังใจของผู้ทำงาน สอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง “ปัญหาการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ อสม” ผลการวิจัยพบว่า การปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของอาสาสมัครสาธารณสุข ด้านส่งเสริมสุขภาพ ด้านการป้องกันโรค ด้านการรักษา และด้านการฟื้นฟู โดยภาพรวมอยู่ในเกณฑ์ดี ผลการปฏิบัติงานระดับปานกลาง โดยผลการปฏิบัติงานในรายด้าน ดังนี้ ด้านการส่งเสริมสุขภาพ ผลการปฏิบัติงานระดับปานกลาง ด้านการป้องกันโรคผลการปฏิบัติงานระดับปานกลาง ด้านการรักษาพยาบาลผลการปฏิบัติงานระดับปานกลาง และด้านการฟื้นฟูผลการปฏิบัติงานระดับปานกลาง (นิฏจรัส มธุส, 2549: บทคัดย่อ)

5.3 ประยุกต์หลักเมตตาภรณ์มาใช้กับงานจิตอาสาของอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน ตำบลเสม็ด อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์

การใช้หลักความกรุณาสงสารในงานจิตอาสาสาธารณสุขประจำบ้าน คือ การใช้หลักธรรมในการทำงานอาสา โดยให้ความกรุณาปรารถนาดีต่อผู้รับบริการ หรือประชาชนที่เจ็บป่วยต้องการคำปรึกษา หรือคนในชุมชนทั้งเด็กและผู้ใหญ่ เพื่อให้เขาได้รับความสุขและมีกำลังใจต่อสู้กับทุกข์ที่กำลังเผชิญอยู่ เป็นการนำเอาความรู้เชิงทฤษฎีหรือความรู้ที่มีอยู่แล้วมาปรับใช้ในการทำงานจิตอาสาให้มีประสิทธิภาพ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านได้รับคำชมเชยจากบุคคลทั่วไปทั้งในประเทศและต่างประเทศในเรื่องของงานจิตอาสา กรุณาเป็นหลักธรรมในการนำมาประยุกต์ใช้ในงานจิตอาสา อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านเป็นพื้นฐานความดีความงามให้กับตนเองและผู้อื่นและเป็นผู้ที่ให้การบริการดูแลบริการประชาชน ทั้งทางร่างกายและทางจิตใจ แต่การจะทำอย่างนั้นได้จะต้องอาศัยคุณธรรม

ภายใน คือ เมตตากุณฺา ซึ่งประยุกต์ใช้ได้ผลจริง และจะต้องเว้นจากอคติที่เป็นความลำเอียง 4 อย่าง คือ ลำเอียงเพราะรัก ลำเอียงเพราะชัง ลำเอียงเพราะหลงเชื่อ และลำเอียงเพราะความกลัวภัย เมื่อเว้นจากอคติแล้วก็จะมีความเที่ยงธรรมและความยุติธรรมในการเป็นจิตอาสา สอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง “การประยุกต์หลักพุทธธรรมในการทำงานจิตอาสาของอาสาสมัคร สวพ. 91” ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดจิตอาสา เป็นแนวคิดที่เป็นสากลตามความหมายของคำว่า อาสาสมัครที่หมายถึงการเลือกกระทำกิจกรรมที่ตนเห็นว่าเป็นกิจกรรมที่ควรกระทำ เป็นความรับผิดชอบต่อสังคม โดยไม่หวังผลตอบแทน และเป็นการกระทำที่ไม่ใช่ภาระหน้าที่ที่ต้องกระทำ ส่วนแนวคิดจิตอาสาของอาสาสมัคร สวพ 91 เป็นการทำงานที่เกิดจากการหลอมรวมหลักพุทธธรรมที่นำไปสู่การให้ ช่วยเหลือ เกื้อกูล แบ่งปัน บรรเทาทุกข์แก่บุคคลอื่นผ่านโครงการอาสาสมัครเพื่อสังคม ซึ่งประกอบด้วยอาสาสมัครอาสาชญากรรม แจ้งสภาพจราจร วิทยากรอาสา อาสาช่วยเหลือผู้ประสบภัย และกองทุนเหรียญสลึง หลักพุทธธรรมเกี่ยวกับจิตอาสาในพระพุทธศาสนา พบว่ามีหลักพุทธธรรมที่ใช้ คือ 1) พรหมวิหาร 4 หลักธรรมประจำใจ ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา 2) สังคหวัตถุ 4 หลักธรรม เพื่อการสงเคราะห์สังคม ได้แก่ ทาน ปิยวาจา อตถจริยา สมานัตตตา และ 3) หลักธรรมที่ส่งเสริมการทำงานจิตอาสา คือหลักไวยาวัจมัย หมายถึงการชวนชวนช่วยเหลือตามกำลัง ทั้งเพื่อประโยชน์ตนและผู้อื่น ส่วนการประยุกต์หลักพุทธธรรมต่อการทำงานจิตอาสาสมัคร สวพ 91 พบว่า มีการประยุกต์ การให้ช่วยเหลือเกื้อกูล แบ่งปัน บรรเทาทุกข์ มาใช้กับวิถีชีวิตประจำวันในยุคปัจจุบันได้อย่างสอดคล้องกัน และมีปัญหาที่จะนำหลักพุทธธรรมที่เป็นหลักประจำใจคือพรหมวิหาร 4 และ สังคหวัตถุ 4 มาสังเคราะห์สังคม เพื่อประโยชน์ของผู้อื่นในสังคมและประโยชน์ตนคือการมีความสุข การเห็นสังขธรรมของชีวิต การให้อภัยและมีทุกข์น้อยลง (ไจตนย์ ศรีวังพล, 2552: บทคัดย่อ)

5.4 สรุป

หลักธรรมสำหรับส่งเสริมการทำงานจิตอาสา คือ 1) เมตตา ความรักใคร่ ความปรารถนาดีอยากให้เขามีความสุข มีจิตอันแผ่ไมตรีและคิดทำประโยชน์แก่มนุษย์และสัตว์ทั่วหน้า และ 2) กรุณา ความสงสาร คิดช่วยให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ ใส่ใจอันจะปลดเปลื้องบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของมนุษย์และสัตว์

ปัญหาการทำงานของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน คือ จิตอาสาบางคนไม่ได้มาด้วยใจรัก มีงานประจำ จัดสรรเวลาไม่ตรงกับงาน ไม่มีอุดมการณ์ ไม่เป็นผู้นำสุขภาพ ไม่เสียสละเวลาในการทำงาน ไม่ช่วยเพื่อนในการแจ้งข่าวโรคระบาด ละเลยต่อหน้าที่ จึงทำให้งานไม่สมบูรณ์และเกิดความเสียหายอันตรายถึงชีวิต ภาระงานของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านมีมาก เพราะผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้นและโรคระบาดมากขึ้น ส่วนปัญหา

คำตอบแทนของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านนั้นน้อยเกินไป ไม่เพียงพอต่อค่าเดินทาง และงานจิตอาสาพบว่าอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านขาดเมตตากรุณา เพราะไม่เข้าใจในความหมายของจิตอาสาในพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง แนวทางแก้ไขคืออาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านควรทำความเข้าใจหลักเมตตาและกรุณาอย่างลึกซึ้ง กล่าวคือ มุ่งทำความดี ไม่เบียดเบียนกันทางกายวาจาและใจ สร้างความรักความศรัทธาต่อประชาชน และทำงานด้วยความเสียสละไม่หวังผลตอบแทน

การประยุกต์หลักเมตตาเพื่อใช้ในงานอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน คืออาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านไม่ควรเห็นต่างทางความคิดเห็นกับคนอื่น ใช้หลักเหตุผลพูดคุยแลกเปลี่ยนความเห็นกัน ให้เห็นว่าทุกคนมีเมตตาปรารถนาให้คนอื่นมีความสุขเหมือนกัน ทุกคนต้องการให้เพื่อนมนุษย์มีความสุขกายสบายใจเหมือนกัน การทำงานต้องเน้นช่วยเพื่อนมนุษย์โดยไม่หวังผลตอบแทน เพราะความสุขของจิตอาสาคือความสบายใจสุขใจที่เห็นเพื่อนมนุษย์มีความสุข ขณะเดียวกันอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านต้องทำตนเป็นตัวอย่าง กล่าวคืออุทิศตนเพื่อสังคมอย่างไม่หวังผลตอบแทนอันใด ตัวอย่างดังกล่าวเห็นได้จากพระพุทธเจ้าและพระสาวกสาวิกากำนวณมาก สุตท้ายความเมตตาต้องมาสู่ความสามัคคีของชุมชนและความผาสุกของสังคม

การประยุกต์หลักกรุณาเพื่อใช้ในงานอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน คืออาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านควรตั้งความปรารถนาให้ผู้อื่นหรือสรรพสัตว์พ้นจากทุกข์ ด้วยการลงมือทำโดยไม่มีการบังคับหรือมีคนจ่ายค่าจ้าง การช่วยเหลือเป็นการเสียสละอย่างแท้จริง ซึ่งเป็นความปรารถนาดีที่ออกจากใจ ความกรุณาหรือการช่วยเหลือเป็นอีกก้าวหนึ่งของงานจิตอาสา เพราะนอกจากจะปรารถนาดีช่วยเหลือเท่านั้น แต่เป็นการลงมือทำให้เกิดผลทันที จนกลายเป็นรูปธรรม สังคมต้องการกรุณาเป็นอย่างยิ่ง เพราะกิจกรรมทุกอย่างจะดำเนินไปได้ต้องมาจากการลงมือกระทำ ปลายทางของกรณาก็มีลักษณะเช่นเดียวกับเมตตา กล่าวคือต้องการให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างสามัคคีและผาสุก แต่ต่างกันที่เมตตาเป็นเพียงความคิดไม่แปรเป็นรูปธรรม แต่กรุณาเกิดผลสามารถแปรเปลี่ยนอย่างเป็นรูปธรรม

6. ข้อเสนอแนะ

6.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. เรื่องคำตอบแทนควรเพิ่มให้สอดคล้องกับค่าครองชีพ และควรมีสวัสดิการเพื่อเป็นขวัญและกำลังใจ
2. อาสาสมัครสาธารณสุขควรมีกฎหมายรองรับ เมื่อเวลาพบอุบัติเหตุหรือพิการ ให้มีการเยียวยาหรือค่าเสียหายเหมือนกับพนักงานจ้างของรัฐ

3. ให้ความสำคัญกับอาสาสมัครสาธารณสุขมากกว่านี้ ควรมอบของขวัญเพื่อเป็นกำลังใจในการทำงาน

4. ให้อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านเป็นผู้นำเสนอโครงการกับองค์การบริหารตำบลเสม็ดและกำหนดงบประมาณเองให้สอดคล้องกับภาระงาน

5. ให้อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านมียานพาหนะสำหรับใช้รับส่งยาหมุนเวียนในตำบลเสม็ด และใช้งบประมาณขององค์การบริหารตำบลเสม็ด

6. อาสาสมัครสาธารณสุขควรผ่านการอบรม ควรมีความรู้ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายเป็นอย่างน้อย เพื่อสะดวกในการทำงานการสื่อสารหรือเรียนรู้เพิ่มเติม เพื่อการพัฒนาตัวของอาสาสมัครเอง โดยรัฐสนับสนุนออกค่าใช้จ่ายให้ให้ได้รับการศึกษาถึงระดับปริญญาตรีด้วยความสมัครใจ

6.2 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรทำการวิจัยเชิงทดลองเพื่อพัฒนาจิตอาสาของตำบลเสม็ด โดยเน้นผู้มีความตั้งใจและปฏิบัติจริง ๆ

2. ควรทำการศึกษาปัจจัยอื่นที่มีอิทธิพลต่อจิตอาสาของตำบลเสม็ด และตำบลอื่น ๆ

3. ควรทำการวิจัยเพื่อพัฒนาเครื่องมือประเมินการมีจิตอาสาของตำบลเสม็ด และตำบลอื่น ๆ โดยเน้นผู้มีความตั้งใจและปฏิบัติจริง ๆ

เอกสารอ้างอิง

- ไจตนย์ ศรีวังพล. (2552). ศึกษาการประยุกต์หลักพุทธธรรมในการทำงานจิตอาสาของอาสาสมัคร สพว. 91. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์และ ศิลปะแห่งชีวิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- นัญจรัส มธรส. (2549). การปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำ หมู่บ้านในค่ายนวมินทรราชินี อำเภอ จังหวัดชลบุรี. **ปริญญารัฐประศาสนศาสตร มหาบัณฑิต สาขาวิชานโยบายสาธารณะ**. วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา.
- พระกัณโธ สอรรถ ไซตโรภิต (สวน). (2552). การศึกษาลักษณะจิตอาสาในพระพุทธรูปศาสนาเถรวาท: กรณีศึกษานิสิตปฏิบัติศาสนกิจมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาชีวิตและความตาย**. บัณฑิต วิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- AS Homby. (2005). **Oxford Advanced Learner's Dictionary**. 7th Edition. Oxford: Oxford University Press.
- ข่าวในพระราชสำนัก. (10 กรกฎาคม 2513). <http://www.ch7.com/news/news-speech.aspx> (สืบค้นเมื่อ 10 ตุลาคม 2563).